

СВІТАННЯ

ПОЕЗІЯ. ЛІТЕРАТУРА. МИСТЕЦТВО.

ІДЕОЛОГІЯ ТА ФІЛОСОФІЯ

СВІТАННЯ

КВАРТАЛЬНИК

ПОЕЗІЇ, ЛІТЕРАТУРИ, МИСТЕЦТВА, ІДЕОЛОГІЇ ТА ФІЛОСОФІЇ

Видає Редакційна Колегія.

Головний редактор: Володимир Шаян.

Секретар редакції: Лариса Мурович.

Члени редакційної колегії: Р. Володимир, Левко Ромен, П. Роєнко.

Редакція застерігає собі право правити мову та скорочувати надіслані матеріали.

Адреса редакції і адміністрації:

18 Claremont St., Toronto 3, Ont., Canada.

Річна передплата 2 (два) долляри. Ціна окремого числа 50 центів.

SVITANNIA

a Ukrainian Magazine of

POETRY, LITERATURE, ARTS, IDEOLOGY AND PHILOSOPHY

Published by SVITANNIA.

SVITANNIA is published quarterly.

Editorial & Business Address:

SVITANNIA

18 Claremont St., Toronto 3, Ont., Canada.

Лариса МУРОВИЧ

СВІТАННЯ

Тут після ночі, що марою
Ходила по крутих стежках,
Зійшло світання над горою,
І розбудило зграю птах.

Це ж дня віститель, буйні лети,
Дзвінкі кантати, правди зов,
В синтезі — дружні всі поети,
Яких окрилює любов.

Відродження душі народу
Світання бойовий девіз,
Бо заглушив її уроду
І блекоту й щиріці хмиз.

В огні живім, із крові воїв,
Оця набрідь навек згорить,
І орден зродиться героїв,
Що буде вежою столить.

Вітчизни вільности проміння
Світання ле з кубка щедрот,
І душі спраглі ждуть насіння,
Як сонця дзвін дзвенить з висот!

25. 9. 1967.

Богдан І. АНТОНІЧ

ГІМН ПЕРЕД СВІТАННЯМ

Похмурі дні, суворі дні,
що гіркотою налили пісні,
тривожними питаннями лягають на уста,
вкривають обрії, мов непрозора мла густа,
примарами карають нас у сні
похмурі дні, суворі дні.

Гарячкою попалені шепочуть губи:
Що буде?
Даремно торгає рука вузли кошлаві,
даремно грубу петлю рве, що шию давить.
Усюди
блукаючи в нестямі, зір дороги губить.

Похмурі дні, суворі дні,
змаганнями вантажні та грізні,
немов їдкою ржою, до нутра гризуть серця.
Зловісна небезпеки тінь не покидає лиця,
хвилини, мов хомут, стають тісні.
Бурхливий вітер видає сторінки з книжок
і розвіває вчених слів скарби, немов лубок,
тонких співців тонкі пісні.

Розсипуються срібні строфи, наче попіл,
а мудрість
від старости трюхляву викидають з дому,
мов брехло, що непотрібне вже нікому.
Лиш кудри
туманів подув чеше й тане все в розтопі.

І кігтями тверде життя.
Усе, немов без глузду, без пуття.
Зисвіри трійло свердлом точить мозок аж до дна,
чи явиться сліпим очам дорога хоч одна,
чи знайдемо одне хоч вороття,
щоби перемогти життя?

Та знову проростає творчих сил змагання,
мов стібла,
трави з-під моху.
В родильних болях в'ється світ,
щоб породити з попелу нову епоху.
До неба
зліта похмурий гімн перед ясним світанням.

1932.

ТИМ, ЩО ВІДИЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ СВІТАННЯ

Це було вже давно. 20 років тому існував гурт поетів і мислителів, які створили виразно окреслену ідеологічну групу поетів і мислителів, що звалася «Світання». В літературі це шість чисел скромного неперіодичного журналу, видаваного на циклостилі, що так і звався «Світання». Це також два числа «Науково-Літературознавчого Збірника — Світання». Це звичайно не все. Здруження гуртувалося довкруги видавництва і руху Ордену. «Світання» це літературне обличчя цього руху, поширене деякими приятелями, чи тільки «продуховленими чистим філософським ідеалізмом поетами. Це також рух і видавництво «Нової Епохи» і численні окремі видання творів поетів і мислителів цього дружнього кола продуховленої літератури.

Трьох дружинників із цього гурта дружності, у тому двох членів засновників руху Світання вже не має в нашому видимому людському світі. Це Юрій Клен, Володимир Державин та Михайло Орест. Кожний із них ніс світло «Світання» і, увійшовши у Вічність, є частиною Вічного Світла Духа Просвітителя.

Відновлюючи діяльність і видавництво групи «Світання», скріплюючи її новими силами, складаємо думу глибокої пошани тим трьом світлим постатям.

Юрій Клен помер найскорше. Ще в Авгсбурзі. Утома, вичерпання, перестуда, запалення легенів і смерть у шпиталі. Пам'ятаємо промови на похороні. Сльози «батьків народу» над долею українського поета, численні статті про завдання еміграції, — ця найлегша тема для аспірантів на громадських діячів — і потім мовчання і та сама доля всіх великих письменників і новаторів у світі української та загальнолюдської духовости. «Потрясення» в обличчі смерті тривало коротко. На щастя, знайшовся гурт справжніх приятелів поета, що почали видання його творів. До сьогодні маємо видані три томи та цінні біографічні публікації його родини. Низку серйозних відгуків у пресі. Юрій Клен не тільки не буде призабутий, але буде одним із світочів української літератури. У групі «Світання» єднав його з нами чистої води філософський та національно-державницький ідеалізм. Спільна боротьба із смертельним ворогом. Свідомість важливості доби і нашого в ній завдання. Із тих настроїв зродився його геніяльний вірш п. з. «Потоп», присвячений Світанню і там же друкований.

Картину біблійного потопу примінив він до ситуації групи «Світання», що веде немов у ковчезі Ноя всі сімена мудрости і краси минулого й сучасного, призначені для запліднення нового росту в майбутньому, коли опадуть жорстокі хвилі всезаливного потопу темноти. Не можемо краще вшанувати його пам'яті, як передруком цієї безсмертної поеми. Її зміст говорить сам за себе.

ПОТОП

1.

Коли, Господнім гнівом вщерть налита,
Перекипала чаша, яку мав
Пролити ангел кари, наказав
Бог Ноеві ковчега спорудити.

Дощі нещадні день і ніч неситий
Поїли глиб. Круг сонця пригасав.
Все скрізь було — як рівний, плаский став,
І щезли гори, хвилями розлиті.

А корабель у тріскоті грімниць
Спокійно плив, зберігши від негоди
В осмоленім нутрі звірів і птиць.
Що мали, стрівши в дні нової вроди
Відродження благословенну мить,
Життям безсмерним землю запліднить.

2.

Так ми над мертвим прбстором років
Пливе. Затоплені міста під нами
Із замками, воробтами, церквами.
Багрянний вечір їхній догорів.

А незнищенна спадщина віків
Під мертвими, скляними небесами
Кудись пливе порожніми морями
В ковчезі, гнанім подувом вітрів,

В яким ми бережем скарби забуті,
І крізь добу страшних, великих кар
Ми несемо нащадкам вічний дар,

Дар неминучої краси: всі чути
І нами бачені дива століть,
Щоб людську думку вдруге запліднить.

Проф. Володимир Державин помер теж у шпиталі, мучений до-гою недугою безвладу. Він не зміг звести обіцяних поррахунків із об-скурантизмом оточення, чи теж т. зв. «суспільности», що серед неї він жив і був для неї цілком незрозумілий. Він навіть не пробував знайти тут спільної мови на висотах правдивої філософії та універ-сальної теології. Він теж увиходить у пантеон великих мислителів, відомий тільки із його літературознавчих та літературно-критичних есеїв. Після його смерті у 1964 році заходами д-ра Ростислава Єн-дика появились друком його «Афоризми», що таким чином були врятовані від знищення. Появились теж згадки про нього, головню заходами того ж д-ра Єндика, а в останньому часі посмертна згадка із деякими біографічними даними пера Романа Сиковича (мабуть псевдонім) у 42 числі «Шляху перемоги» із 1967 р. Це мабуть усе, що відомо про нього на основі доступних чи відомих досьогодні ма-теріалів.

Професор Державин не любив автобіографії, ані жодних роз-мов про себе. Із численних завваг та висловів про свої філософські та ідейно-релігійні погляди, висловлених у часі розмов чи симпозі-онів Світання у Сомеркасерне, залишаються тільки крихкі спомини. Із них хочемо доповнити вище наведену біографію деякими спосте-реженнями. У згадках про нього не увидатнено його глибоких заінте-ресувань та знань із ділянки єгипетської релігії на порівняльному тлі. Зілюструємо це таким спогадом Михайла Ореста, який характеризує цю сторінку його особовости й духовости.

Проф. Державин опинився разом із Михайлом Орестом і групою українських скитальців у таборі на Словаччині в оточенні проболь-шевицьких партизан. У таборі запанувало пригнічення і повна не-певність не тільки долі, але навіть життя. Про це маємо друковані спогади однієї пані, учасниці цього жахливого часу, проведеного в межовій ситуації зустрічі із смертю. Що справа була справді зустріч-ною із смертю, про це свідчить одержана від пострілу кулею рана над чолом Михайла Ореста. (Дивись: Петро Росенко: Михайло Орест, ст. 15). У такому стані страху, метушні, зневіри та розпучливих плянів, щоб якось вийти із смертельної опресії, професор Володимир Державин зайнявся своїми улюбленими гієрогліфами, преспокійно пишучи їх із нерозлучних єгиптологічних священних текстів.

Одна пані була дуже схвильована і у видимому здепервуванні сказала в сторону професора Державина таке:

— Як ви так можете? Ми не знаємо, чи завтра будемо живі, а Ви так спокійно займаєтеся гієрогліфами! Це нам занадто іде на нерви!

Професор Державин відповів спокійно:

— Саме тому, що я не знаю, чи завтра будемо жити, я сьогодні займаюся гієрогліфами.

Є нашим бажанням, щоб ця відповідь перейшла у безсмертність історії людства. Вона краща як відоме звернення Архимеда до варварського жовніра:

— Нолі тангере кіркульос меос! — себто — Не посмій рухати моїх (писаних на піску) колісцят (себто рисованих зорів і формул математики).

Професор Державин досліджував однак глибину людської думки, проявленої в тисячоліттях. Це його знання, відоме тільки в гурті його найближчих друзів, проявлене в гурті Світання, спонукало нас до створення Секції Орієнталістики УВАН в Авгсбурзі. У своїй скромності професор Державин не хотів прийняти головування у цій секції, але тільки її членство. Аж після мого виїзду до Англії, він прийняв, хоч нерадо, цей обов'язок і виконував його до смерти.

Я інтересувався постаттю Ехнатона, але професор Державин ставився до нього досить критично і радше зі становища ортодоксійного священства єгипетської теократії. Для нього концепції культу Живого Сонця були кроком назад від вищих в абстракції метафізичних концепцій старовинних жерців Єгипту. Культ Ехнатона був надто «раціоналістичний» для нього, надто видимий символ Живого Сонця, хоч більше популярний. Для мене Ехнатон був тим, що ніс для народу не тільки саме світло культу, але давав йому саму оливу для світла у власних їх душах. З конечности його думка може виглядати трохи спрощеною, однак ніколи саме Сонце, але все його метафізична сутність була предметом його культу. Вбила його задрість жерців за посідання тайнства віри. Культ Ехнатона міг вирвати їм монополію не так на слітло, як саме на той священний олій, що сам дає світло віри. Із наших дискусій, в яких ми і згоджувалися і не погоджувалися в дечому рівночасно, постав мій переклад «Гимну до Живого Сонця», друкований у тому часі в «Ордені». Постання, чи написання цього перекладу завдячую дружбі із професором Державинном. Ми звірювали разом англійський, французький і німецький переклади цього гимну, а проф. Державин указував на їх відношення до оригіналу, недоступного для мене в гієрогліфах. Так постала синтетизована версія у моєму далі свобідному переспіві і частинно новій конструкції.

Згадую про це, щоб як один із нечисленних може свідків скласти перед історією свідоцтво глибокому знанню та ерудиції проф. Державина як єгиптолога. Величезна скарбниця його знання майже невикористана для української культури. Пригадую тут донос одні-

єї пані до однієї інституції про те, що проф. Державин дружить зі мною і співпрацює у моїх виданнях. У цій інституції проф. Державин заробляв на хліб щоденний, викладаючи там одну із старовинних мов. Із скреготом зубів професор Державин писав при мені і при Михайлові Орестові декларацію лояльності чи єдиномишленности. Тоді то саме він заявив, що прийде момент, коли він зможе написати правду про свої переконання. Цей момент не прийшов. Прізвище цієї одної пані нам добре відоме. Не подаю його, щоб не викликати її засоромлення. Покаянна заява є десь в архівах цієї шановної установи. Пишу це в альбом обскурантизму нашої доби. Цей обскурантизм винен, що більшість досліджень проф. Державина в ділянці порівняльної теології залишаться невідомою для світу. А якраз тут ми могли б бути горді із нього перед історією. Отже, філософський світогляд залишиться невідомим. Ясно теж, що професор Державин не входив в ялові балачки, там де потрібне технічне знання наукової філософії. Відмічую цей дуалізм світогляду для себе та ужиткового його вияву у площі менше або більше зрозумілій. Тому теж проф. Державин виповідав себе у площі літературознавства та естетики.

Однак, мушу на цьому місці запротестувати проти спрощеного очеркнення світогляду проф. Державина як «заратуштризму» Ніцше, наприклад, у згаданій статті Романа Симкевича:

«За життя він був самотний, як послідовний ніцшеанець, і ніколи не любив юрби». («Шлях перемоги», ч. 42. 1967.)

Подібні ствердження знайдемо і в проф. Єндика. Це може мати своє джерело в тому, що проф. Державин говорив мовою зрозумілою для своїх співрозмовців. Насправді, проф. Державин цінив писання Ніцше як вираз філософсько-ідеологічної поезії в прозі, але ж думкою переростав німецького мислителя на віддаль від землі до зір.

Такий наш скромний причинок для пам'яті проф. Державина.

Із думкою про Орден переклав він «Дійство посвячення лица» Стефана Георге, друковане у «Визвольному Шляху».

У «Світанні» поміщував він статті, які не міг у той час друкувати в інших журналах. І хоч ми часом не погоджувалися, однак все давали йому в пошані вільне слово для мислителя і критика. Ми різнилися, наприклад, в оцінці Олега Ольжича, в творчості якого Державин вбачав перш за все формально-мистецькі вершини самої поезії, а я його ідеалістично-героїчний світогляд. Не скоро, бо аж у серії статей із початком 50-их років зміг я ці різниці вигладити. По суті, наші погляди тільки доповнювалися, за винятком деяких екстремістичних застережень професора Державина до самих політичних середовищ.

Про його універсальне знання була вже мова у спогадах інших. Відмітимо дивну здібність професора компонувати переклади із чужих мов. Отож видав він між іншими збірку перекладів на німецьку мову під заголовком «Гельб унд Бляу», а його переклад «Постання мертвих» Михайла Ореста німецькою мовою зберігається в архівах Ордену і жде на ласкавого мецената, щоб його видати. Оцим подаю факт існування цього перекладу уперше до прилюдного відома.

Я спинився довше на цих споминах та оцінках особи професора В. Державина, бо він із трійці згадуваних сьогодні членів групи Світання найменше відомий.

Найближчим до нас духом і світоглядом був Михайло Орест. Він таки зовсім поділяв світогляд та ідеологію Ордену. Боявся тільки, що його формальне членство, при різnorodності дій і завдань Ордену може надто сильно відтягнути його від самої літературної діяльності, якій хотів він виключно присвятити своє життя. Тут він був справжнім священнослужителем українського слова і української поезії зовсім у Орденському значенні і мабуть найбільше вчинив для вислову цих ідей у поезії.

Згадуючи про нього і складаючи данину вдячності його Незабутній Особі, ми є в тій щасливій ситуації, що Орест виповівся більш-менш повністю, і не треба нам за нього багато говорити. Його світогляд відбитий у його поезії. Її треба тільки уважно читати і брати його поезію за те, чим вона є: визнанням нової духовости і нової віри.

Ми також у тій щасливій ситуації, що про Михайла Ореста видав Орден нещодавно книжку Петра Росенка п. з.: «Михайло Орест, адепт духовости нової. Літературознавчий симпозіон». Це, напевно, частина боргу за його дружність і незабутню працю як редактора трьох останніх чисел «Світання», а в літературних колах і в літературному житті як непоборного чемпіона групи «Світання». Зокрема непримирима була його боротьба із Шерехом і іншими. Повнота його перемоги в історії видна сьогодні голим оком.

«Світання» шанує в ньому свого подвижника, а Орден незабутнього друга в боротьбі за новий світогляд.

Проф. Володимир Шаан

Постаріла світу споруда,
В ній чар минув тепла,
На полиск давнього чуда
Заскнілість налягла.

Обтяжений пережитим,
Онови жадає світ —
І лине Жар-Птиця над світом
І шле йому привіт.

Благословенна поява
Її і пісень золотінь:
Радість буде і слава
Для всіх земних створінь.

Зміст тайнописних літер
Нових не прознав століть:
Переістогнення вітер
Світом шумить, шумить.

Риби, в захваті, п'яно
Лишаючи вод килими,
1948.

Повітря гостре і пряне
Юними крають крильми.

Летять мотілями квіти
Над луками, а мотилі
Квітками востають у віти
І рясно ряхтять на стеблі.

Дуби виривають коріння,
Стають їм руки з гілля —
Велетів покоління
Знов посідає земля.

Лунає державний їх голос,
Лунає потуги псалом,
І лист, обертаючись в волос,
Плеще їм над чолом.

Двигтять і гримить воскресно
І вищає гір племено:
Дасть воно піднебесне,
Ері новій імено.

(Із збірки: Гість і господа)

50 РОКІВ БОРОТЬБИ

У перукотворний вінок Безсмертності 50-літньої боротьби за Державність і Суверенність України вплітаємо оцей гімн Василя Пачовського, призабутого поета, мислителя, Борця і Лицаря Духа. Оце наша всупна стаття написана серцем і кров'ю одного із тих, що цей всенародній здвиг своєю працею і творчістю підготували.

Оце є Вірую Пачовського.

В ньому він стверджує єдність цієї Боротьби Нації продовж тисячеліття. На цьому шляху Велич і Сяйво Вічного Києва, але також неволя і рабство після упадку Золотих Воріт. За їх нове встановлення у Величі і Славі Нового Києва ведеться завзятий Космічний Бій.

Василь Пачовський стверджує в «Довічній Клятві Війська» дійсну єдність цієї боротьби за Життя і Велич України у тисячоліття. Ми назвали б це «Містичною Єдністю Нації» («Натіоніс Уніо Містіка»), але під цим словом втерлося небезпечне його розуміння як чогось «недійсного», буцім то «подуманого» тільки, або «надприродного», тоді коли в усіх творах Василь Пачовський підчеркує її дійсну і нерозривну єдність і єдиність, в якій кожне наше досягнення наближує виборення і створення Життя і Величі Нації, а кожна наша вина, підданство чи рабство, віддаляє від нас утрачену Велич Минулого і Майбутнього.

Нашу вину супроти історії змальовує Василь Пачовський у статті Марка Проклятого, аж надто дійсного і окаянного в наших змаганнях і в нашому житті.

Подібно й Іван Липа, великий і безсмертний основоположник «Братерства Тарасівців», якого чин, за нашою оцінкою історії, відкриває нашу сучасну боротьбу за визволення, змальовує в одній із своїх повель таку картину: над родом героя новелі важке прокляття. Вмиратиме кожний син аж до п'ятого покоління за те, що один із прадідів у часі, коли Мазепа підняв повстання проти царя станув не на боці Мазепи, але на боці того, що разом із царем боровся проти Мазепи. За таку важку зраду — підчеркуємо, — аж до п'ятого покоління вмиратимуть трагічно його потомки у боротьбі, щоб заглядати вину свого прадіда. Так вірив Іван Липа. Його син Юрій Липа згинув величньою смертю героя у цій трагедії України, стираючи п'ятно ганьби, що над значною частиною української інтелігенції прокляттям ваготіло.

Чи ж треба нагадувати, що й Шевченко вірив навіть у вину малої дитини, коли воно «несвідомо» усміхалося до звироднілої Катерини, як вона «доконувала» Україну при допомозі «грязі Москви».

Василь Пачовський обнажує до кінця цю нашу вину історії, щоб очищений дух синів нації підняв нове повстання в ім'я Духа Героїзму та Національного Іdealізму.

Він теж не мав найменшого сумніву, що вже в нашу добу повстане ця Велич наново:

«О, Золоті Ворота!

Стояти Вам ще там, де ви стояли!»

Рівночасно вшановуємо його пам'ять і пробуємо направити хоч малесеньку частину тої кривди, що нація не спромоглася двадцятьп'ять років після його смерті видати його твори, в яких він давав їй найкраще й найвище, що знав, своє пізнання історії, свою душу і свою віру.

Читаймо Присягу Василя Пачовського.

Редакція

Василь ПАЧОВСЬКИЙ

ДОВІЧНА КЛЯТЬБА ВІЙСЬКА

Все, що не впало, військо присягало,
Два пальці простягнувши в небеса —
За словом слово мов громи кидало,
Клялась на чин України краса.

Їх слухала земля їх рідна в крові:
Поля і ріки, гори і ліси —
Осончив Дажбог луги калинові
З вінцем богів безсмертної краси...

Їх слухали незримі в срібній зброї
Князі великі наші й королі —
Підняв з тризубом стяг з руки святої
Володимир Великий на чолі...

Їх слухали гетьмани в кармазинах,
Що головами всі лягли від ран —
І вився стяг з Архангелом в чупринах
І булаву угору зняв Богдан...

Їх слухали пророки, що родились
З землі Марка Проклятого весь час —
І голови їх віщі поклонились
І плакав сміхом радості Тарас...

Їх слухали борці з квадрату смерти,
Що за державу полягли від ран —
І несли стяг на четверо роздертий
Напередодні Черник Болочан...

Їх слухали замучені в кайданах
Криваві жертви женщин і дідів —
І несли діти спалені у ранах,
З очей сліпих заплакали без слів...

А всі живі клялись на честь і славу
Боротись на життя і смерть ураз —
Кістями і кров'ю ставити державу
Соборну від Дунайця по Кавказ...

Аж Перун верже громом в небозводи:
«Допоможи нам в щастю покоління,
Великий наш Український Народе,
І Ти, Всесильний Боже наш, амінь!»

(Друковано в "Українському Скитальці"
IV річник, ч. 8 (30). Відень. 15 квітня
1923 р.)

ТІНЯМ ЛИЦАРЯ ОЛЕГА

Від смерти Олега Ольжича, 10-го червня 1944 р., минуло 23 роки і не маємо досі повного видання його творів.

Видані Олегом Лашенком «Поезії» (1956) є тільки «книжкою першою». Входять у неї поезії друковані у трьох збірках: «Рінь» (1935), «Вежі» (1940) та «Підзамча» (1946, посмертне). До другої частини мала б за словами видавця увійти решта його віршованої творчості, опублікована в періодичних та неперіодичних виданнях. Але задум не був здійснений, хоч минуло 11 років від видання першого тому. Нікому не ставимо це в вину. Знаємо всі труднощі збирання матеріалів у відсутності бібліотек, засобів для дослідів і хочби тільки аналітичної бібліографії журналів та періодиків. Винні ми всі — ціла еміграція, що не здобулася на такий жест пошани супроти героя і мученика Української Національної Революції.

Із маловідомої спадщини друкуємо сьогодні три вірші віднайдені в Британському музеї на сторінках Літературно-Наукового Вісника.

«Світання» присвятило Олегові Ольжичеві низку праць, а саме проф. Володимира Державина, які насвітлюють його творчість головню з літературно-мистецького боку, та проф. Володимира Шаяна, які досліджують психо-ідеологічну сторінку постаті Олега, друковані головню у «Зові Ордену».

Друковані сьогодні вірші цілком підтверджують тезу проф. В. Шаяна про те, що Лицар Олег зовсім свідомо вибрав, створив свою долю і зустрів свою смерть ще в самому заранні своєї творчості, у лютім 1932 року. Ще виразніше зустрінеється він із видовом своєї смерті 26-го січня 1941 року у «Муках св. Катерини».

Редакція

**

Легко і ясно лежати з пробитими грудьми
В травах поплутаних, в росах на вогкій землі.
Так всевидюче спокійний мій сон непробудний.
Брови розкинулись вільно на рівнім чолі.

Довго бо йшли ми крізь доли і гори і кручі;
Світ не радів нам, упертим, бундючним і злим, —
Лінії завжди ламались суворо й рішуче,
Барви навколо лягали камінням важким.

Шкіру й волосся нам теж переситила барва.
Риси суворі на видах врізьбили бої.
...Легко і ясно лежали в поплутаних травах.
Трави і квіти візьмуть собі барви мої

(Літ. Наук. Вісник. Р. XXXI. Т. 108. Кн. 2,
за лютий 1932. Ст. 100.)

РАННЯ МОЛИТВА

Не світлий спокій дорогих глибин
Прозорої і чистої науки,
Не золоті надхнення орхідеї
З ласкавости незмірної своєї, —
Пошли мені, молюся, дар один:
В ім'я її прийняти мужньо муки
І в грізні дні залізної розплати
В шинелі сірій вмерти від гранати.

(Літ.-Наук. Вісник. Р. XXXI. Т. 109. Кн. 4,
за квітень 1932.)

ГАРМАТЧИК

Попереду золотом розтопленим
Неминучі і жадані дні.
... Ще поїду хлопчиком захопленим
На смішному волохатому коні.

Буде небо синьо-оксамитами
І наліті галузки вишень,
Цілий день батарея брентіме,
По шляхах нерівних цілий день.

Буде вечір слізно усміхатися
І дівочі личка на тинах,
Коли хочеться з Буланим цілуватися,
Чи до вікон битися, як птах...

(Літ.-Наук. Вісник. Р. ХХІХ. Т. 104. Кн. 12,
за грудень 1930. Ст. 1033.)

Левко РОМЕН

МОВЧАЗНА МОЛИТВА

Коли, Всезнайний, я зідхаю,
Ти знаєш, Господи, чому:
Я сили, тривкості прохаю,
Ти знаєш сам — кому..

Я знав — Ти світобудови
Не любиш чудом порушать, —
Біг діям дав Ти причиновий...
Хібащо — в бій рушать...

Рушать, щоб паростки нового,
Як суне толоч, захищать...
Спали ж надією тривогу,
Навчи — перемагать!..

Перемагать навчи байдужність,
Щоб гнів святий палав, не тлів,
Щоб віра нам ситила мужність
І громозбудність слів!..

1967

ГРОМОВИТИЙ ПРОСТІР

Як, світе мій, ясний безмежний,
Тебе я можу не злюбити, —
Улещує мій дух бентежний
Твій простір громовитий!

Люблю, як хрестять блискавиці
Похмуро звужений твій обрій, —
Мов крещуть це скалки із криці,
Як боряться хоробрі.

А блискавка, предтеча грому,
Спахне і в вічі блисне,
І вмить, по спалаху сяйному,
Стріла-зигзага зникне...

Тоді чекай удару-грюку,
Що гуркне постріл-громом...
Лунає він (і в серця стуку!)
В околах перегромом.

Промчала буря-гровиця, —
Веселка хмару обіймає...
Твоя це, світе, таємниця
Знов надить у безкрає!

Червень, 1967.

Галя МАЗУРЕНКО

(Із циклу: "Поезія та акварелі")

Сурми грають у довгій траві,
Синьота свій розплескала ковшик.
Що боятись! Не бійся! Живи!
І прощати, прощай — поборовши.

Півголоском шумить
очерет
І вуста розтягає
в усмішку.
Там де жах, там відвага...
Вперед!

А заснеш
і надовго
пізніше.

(Із циклу: "Поезія та акварелі")

І знов живу, і знов шукаю,
А в небі поправля лямпаду
І дожида й не дожидає
Моя покинена монада.

Без пам'яті її любила
І не хотіла йти на землю.

В чужих очах той погляд милий
Шукаю підсвідомо. Темно.

Покинути землю?
Що як доля
Ще не судила їй умерти?
Умру й не стрінуся ніколи
У череді народжень, смерти?

ВОЛОДИМИР

ТАІНСТВО СМЕРТИ

Є межа нестерпного болю, —
Хвиля безпам'яті, —
Спасенний Стикс.

Вербель скорострелів
Нагло затих, —
Його прорвав
Сон темносирій.
Серед пшеничних полів
Барабан гранатних розривів
Нагло затих, —
Безпам'яті хвилі
Котить Стикс.

А потім довгі сни,
Болючі.
— Спіть хлопці, спіть!
— «Чи це вічність боїв,
Чи тільки мить?»
— Спіть хлопці, спіть!
Про долю, волю України сніть!

Сни...
Бажані сни, хоч болючі...
Сни
Про вербель скорострелів,

Про музику барабанів
Гранатних розривів,
Про вогонь ураганний,
Про безконечні бої,
Переможні повстання...

— «Чи це тільки болючий сон?
Чи дійсність у бажаннях?
Чому боротьба прорвалася
І де поділося поле?
Чом щезло пшеничне золото?
Чому вербель затих?
Чи пам'ять заливає
Нежалісний Стикс?»
— «Збудитися! Збудити!
Не хочу більше сну!
Досить!
Я ж болю не боявся!
Я ж смерті глядів увіч!
Збудитися, збудити!
Вже досить сну!
Я хочу жити!»

Легко заколисався Стикс.
Хвилю його прорвав
Життя нового клич.

Кружляють круговороти світл.
Немов блиски неонів.
І розкіш груди наповнила,
Ясні,

всебарвні
світила.

— «Чи сон це,
Чи щастя слави,
Чи візії світл
У барвистих спіралях?
Чи невидиме сонце?
І що це?
Світила в етері?
Чи дійсність світу
У світляній феєрії?
Збудитися зо сну, збудити!
Я хочу жити!»

Легко заколисався Стикс.
Його хвилю прорвав
Життя нового клич!

Ти довго спав, мій друже!
Двадцять літ.
Бо наглий був твій біль,
Що його люди знести не годні.
Це зветься смерть, мій друже,
А також міт
Про Харона, про Лету, про
Стикс.

Та ти оживеш вже сьогодні!
Збудив тебе, мій друже,
Живий мій клич,
Живий твій клич,
Що хвилі Стиксу заворожить,
Що хвилі Стиксу переможе!

Лариса МУРОВИЧ

ЛИЦАР НА КАРОМУ КОНІ

Поетові Володимирові
на тридцятьріччя творчости

У темні ночі й дні
На карому коні
Мчить лицар тридцять довгих літ шляхами;
Співав скрізь правду він
Про предків сили зрін —
Об'явлень метеорами над нами.

Цінили віщий дар
Поет Орест і Яр,
І лицареві грали у фанфари;
Невтомно й нині тут
Він духа нам від пут
Звільняє й чаром пісні гонить хмари.

У темні ночі й дні
На карому коні
Він біля нашої спинявся хати.

Хто ж двері відчинив,
Гостинно запросив?!
Де ж видне місце лицар гідний мати?

Та вірний син землі
Все далі мчав у млі,
Крізь барикади і світів простори;
З героями вмирав
І з ними воскресав,
Розкидує ще й досі метеори.

Ой, людські душі знов
Глухі на правди зов,
Бояться світла, їхні мрії — мертві.
І каже не один:
— Відродження і чин?
Зависоко іти до цілі в жертві...

У темні ж ночі й дні
У рідній стороні
Народ тюремні розбиває ґрати.
На вічний сором нам,
На честь бойовикам —
Ти лицаря благослови, о Мати!

14. 6. 1967.

ГІМН ПРО ПРАПОР

Віддаймо прапорові честь і славу,
Об'єднаних сердець палку любов,
В боях за вільну і міцну державу
Його бійців свята скропила кров.

Вона всім вірним тайну об'являє,
Що Прапор снажить всенародній рух,
У краплях крові вічно пробуває
Дружинників і князів дужий Дух.

Із волі Бога, що кермує нами,
З їх Духом — Дух з'єднався козаків,
Освячений священними боями,
І Дух хоробрих Січових Стрільців.

До храму Прапору, як чини воїв
Нам бойова відлунює тропа,
Ввійшов ще дух підпільників-героїв
Із ланок СВУ — ОУН — УПА.

Окрилює наш Прапор до змагання
Шевченка «Заповіт» у далечінь.
О, Боже, Боже, вислухай благання,
Новим бійцям звитягу дай! Амінь!..
1966.

Юліян СЛОВАЦКІ

БОГ, В КОТРОГО ВІРУЮ

(Фрагмент із «Беньовського», пісні 5-ої, 1841)

Хто Тебе, Боже, не знав в Україні
Просторах синіх, де душу так мучить
Порох від кров'ю просяклої глини, —
Орд він татарських примари розрушить,
З гимнами вітру промчавши рівнини.
Попіл підійметься й, сонце сліпуче
Багром затьмивши, на небі поставить
Щит грізно-чорний із оком кривавим.

Хто не уздрів Тебе, Боже Великий,
В дальнім степу, коли світло померкне?
Зрине хрестів намогильних без ліку,
Кров закипа на них, полум'я шерхне,
Ген десь шумлять бур'янів переклики,
А від могил ідуть зойки нестерпні,
Хмарами тьма сарани надтягає,
Никне колона могил, відступає.

Хто не відчув Теме в крику природи
З обширів степу, чи схилів Голгофи,
Чи між колюмнами під небозводом —
Місяць там висне, зір тисячні строфи,
Ні не впінзав, що Ти є, коли згодом
Серце любов'ю спажне й, замість мови,

Вираз у райдужнім цвітті знаходить;
Хто ж у моліннях шука лиш Єгови,
Чи в добрих вчинках, щож, може і стріне —
    Всім малодушним, покірної віри,
Мірної смерти бажать! Їм не рідний
    Лик Бога пімсти величної міри!
Тількищо скиба землиці прорідне,
    Кості так грізно стирчать, мов рапіри
Ратей поляглих у сизі світанки,
Свідчать про Бога їх тліні останки.
Ні, не черві лиш Господь Він столицій —
    Всьому створінню, що тільки плазує, —
Любить Він лет велетенської птиці,
    Коней розгуляних Бог не муштрує...
Рух Він пірнастий, то іскра з рушниць,
    Подвигом вмолюйте, скарг Він не вчує,
Марні плачі під костьольним порогом,
Падаю ниць перед втіленням Богом!

Переклав із польської мови
Р. Володимир

Вилсон МЕКДОНАЛД
Канадський поет

ЖИВОТВОРЧИЙ ХЛІБ

Ах, чим тебе обдарувати?
Не тим, що все бажаєш ти.
Тобі й не буде смакувати
Той хліб, що вмію я пекти,
Хліб животворчий, дорогий,
'Яким частуються боги!

Цінують деякі лиш люди
Його наснажний аромат
Що у майбутнім звідусюди

Прилине до відкритих хат,
Неначе ладан із небес
І свідок божеських чудес.

Та не для тебе, в шаті білій,
Поет-наслідник, повз твій дім,
Відчувши фіміям окрилий
Нестиме в козубі своїм
Цей хліб, — і буде доладу
Співать побожну коляду!

1966.

Переклад з англійської мови
Л. Мұрович.

В: ДЕРЖАВИН

А Ф О Р И З М И

Рубіж літературної творчості: письменник не може створити персонажа, розумнішого від самого себе.

При читанні масовий читач прагне уявити собі, як усе це відбувалося б у дійсності; справжній amator і цінитель літератури намагається уявити собі, що почував і думав автор про речі, творячи їх.

Талановиті люди пишуть вірші за молодих літ головним чином через те, що ще не зустріли справді неповнорних взірців поезії на свій особистий смак; бо для цього треба чималої ерудиції.

Пародія — це та гостра зброя, якою естетична свідомість еліти борониться проти надмірного абсурду та сваволі чергової моди.

Критик-артист обминає найслабші твори мистця, а критик-публіцист — найліпші.

Якщо модна в домінантному мовному середовищі стилістика визначає собою всю фактичну еволюцію кожної окремої мови, то потенціал і ліміт тієї еволюції, в свою чергу, є зумовлений упадковою структурою кожної мови, зокрема — її фонетичною системою та акцентуацією (як це цілком очевидно в ритміці, меншою мірою — в метриці).

В стилістиці (як і в усіх інших) люди воліють або звичне, за те, що воно є звичне, або незвичне, за те, що воно є незвичне. Тому всяка система стилістики, що виходить із специфіки даної мови, в корені недостатня.

Справжній учений — не той, хто здатний займатись своєю наукою, а той, хто зовсім нездатний займатись абичим іншим.

Родинне виховання має ту велику перевагу над суспільним, що воно звичайно дає зворотні наслідки, стимулюючи внутрішню протидію юного індивіда і утворюючи таким чином бажаний ан-

тагонізм генерацій: чи не всі ми значно ближчі вдачею до дідів, аніж до батьків. Суспільне виховання, що неспроможне компенсувати гніт батьківського авторитету нічим серйозним, робить дітей здоровшими та врівноваженішими психічно, але ніяк не сприяє ранньому розвиткові інтелекту та первісній кристалізації особистости.

Як правило, інтелігентна людина зазнає невдач і розчарувань насамперед через те, що занадто поспішає та запобігає наперед; розчаровується в родинному житті, одружившись у віці двадцятьох-тридцятьох років, тимчасом як одружуватись слід у сорок-п'ятдесят років, озброївшись життєвим досвідом; безуспішно силкується зробити кар'єру в тридцять-сорок років, замість вичікувати в слухній певності, що в п'ятдесят-шістдесят років кар'єра сама прийде; марно прагне в сорок-п'ятдесят років відомости та слави, які однаково не проминуть з'явитися в шістдесят-сімдесят років; нарешті розчаровується в житті та поспішає передчасно сконати в п'ятдесят-шістдесят років від випадкової застуди абощо, хоч була цілкомита рація прожити до вісімдесят років, і довше.

Лише страх перед лихом виправляє — аж ніяк не само лихо, яке діє радше навпаки; так само і всяка кара чи відомста.

Культурність країни вимірюється багатством її мешканців; бо (міркуючи в статистичному масштабі) багатство робить людей — або їх спадкоємців — освіченішими, тобто кращими під усіма поглядами. Отже, держава, що є багатша за своїх підданців, є ворожим культурі чинником.

Нація, що не має почуття гідности і пишається з того, що в ній найпересічнішого і найбільш тривіального, схильна виставляти напоказ найжалюгідніші свої риси і легко стає ненависною для всіх — з чого сама щиро і наївно дивується.

Кожен режим гине насамперед від самоотруєння власною пропагандою, яка була первісно призначена для мас, проте *à la longue* призвела до самозасліплення і самі керівні сфери.

Дві відміни національної пихи: західні нації пишаються з своїх лихих прикмет, а східні — з своїх уявних.

Питають: чи повинен мистець бути громадянином? Безперечно повинен, і то не просто громадянином, а громадянином ідейно незалежним, себто позапартійним — хібащо він спроможеться закласти власну партію.

(Із книги "Афоризми" В. Державина. В-во УТГІ. Мюнхен. 1966.)

Альберт КАМЮС

СИЗИФ

Боги засудили Сизифа на те, щоб безнастанно вкочувати камінну брилу на вершок скелі, звідки та брила власною вагою падала знову додолу. Вони не без причини поклали були, що немає жакливішої кари за марну працю, працю без надії.

Якщо вірити Гомерові, Сизиф був наймудрішим і найрозважнішим з усіх смертних. Проте, за іншою традицією, він був схильний до бандитської професії. Не вбачаю в тому суперечности. Щодо причин, які забезпечили йому становище марного працівника в замогильному царстві, думки розходяться. Насамперед йому закидають деякі легковажні вчинки супроти богів. Він зрадив їхні таємниці. Юпітер вимкнув був Егіну, доньку Асопову. Здивований з її зникнення батько поскаржився на це Сизифові. Той знав про вимкнення і запропонував Асопові проінформувати його, якщо Асоп дасть води для Коринтської цитаделі. Сизиф більше зважав на благословенний дар води, аніж на перуни небесні. І за це його скарано в царстві мертвих. Гомер оповідає нам також, що Сизиф наклав був пута на смерть. Плутон не стерпів жалісного вигляду свого посиротілого й мовчазного царства. Він хутко підбурих бога війни, а той і визволив Смерть із рук її переможця

Кажуть іще, що Сизиф незадовго перед смертю необачно поклав поставити на пробу любов своєї жінки. Він наказав їй кинути його труп без усякого врочистого похорону на міський майдан. Сизиф прийшов до себе в підземному царстві; і тут він аж так розгнівався на ту вкрай суперечну з усякою любов'ю людською слухняність, що добився від Плутона дозволу повернутись на землю, щоб покарати дружину. Проте побачивши він знову лик посеїбччя, скуштувавши води й сонця, прогрітого каміння

й моря — не схотів повертатись до пекельної сутіні. Заклики, вибухи люті й гострі попередження нічого не могли тут вдіяти. Не один рік і не два пожив він ще віч-на-віч із чарівним закрутом затоки, сяйним морем і посміхом землі. Довелося вда-тись до остаточного вироку богів. Прийшов Меркурій зловити зухвальця. Він схопив його за карк, відірвав від його радощів і потяг силоміць до замогильного царства, де та брила вже че-кала на нього.

Нам уже зрозуміло, що Сизиф — герой незграбного. Він є таким так через свої пристрасті, як і через свої страсті. Його зневага до богів, його ненависть до смерти, його пристрасне ставлення до життя призвели його до тієї жахливої кари, що в ній ціла істота трудиться, щоб зрештою нічого не довершити. Це й є та ціна, якою повинні оплачуватись пристрасті нашої зе-млі. Нам нічого не кажуть про Сизифа в підземному царстві. Мі-ти створено для того, щоб їх оживляла сила уяви. Ця остання дає нам лише бачити все напруження тіла, що натягається, щоб підійняти потужну брилу, покотити її та рухати далі вгору по сто разів наново розпочатому схилі; бачити скривлене облич-чя з щокою притиснутою до брили, пособляння замазаним гли-ною плечем, що підхоплює вагу маси, та ногою, що ковзає, по-вторне починання міцними руками, всю людську певність двох долонь починання кінці тієї довгої напруги, що міряється простором без неба та часом глибини, мету осяг-нено. І от Сизиф дивиться, як брила протягом нечисленних се-кунд котиться додолу, до того нижчого світу, свідки його на-дять наново вкотити її до вершин. Він сходить до долини.

Проте саме за цього повороту, за цієї перерви, Сизиф ме-не цікавить. Обличчя, що трудиться так близько до каміння — само вже з каміня! Я бачу цього чоловіка, як він важкою, але рівною ходою знову низходить до нескінченного — він знає це — страждання. Ця година, що вона — ніби передих, а поверта-ється так само певно, що й його лихо — ця година є годиною свідомости. В кожную мить від того часу, коли він залишає вер-ховину і дістається до печер богів, він перевищує свою долю. Він міцніший за свою брилу.

Якщо цей міт є трагічний, то це тому, що герой його — свідомий. Та й у чому ж полягала б фактично кара, якби його на кожному кроці підтримувала надія на успіх? Сьогоднішній робітник працює в усіх днях життя свого коло такого самого завдання, і його доля — не менш абсурдна. Проте трагічною во-

на є лише за тих рідких моменттів, коли вона усвідомлюється. Сизиф, той пролетар богів, безсилий і ребелянт, розуміє весь обсяг свого гідного жалю становища: саме про нього мислить він протягом свого низходження. Ясновидіння, що мало становити його страждання, поглинає разом з тим і перемогу цього останнього. Немає долі що не далася б подолати себе зневази.

Отож, якщо те низходження часом відбувається з болем, то воно може всеж статись і з radoщами. Це слово не перебільшує. Я уявляю собі Сизифа, як він повертається до своєї брили, і біль тільки но розпочинався. Коли земні образи надто міцно чіпляються за пам'ять, коли клік щастя надто дається взнаки, тоді й трапляється сумові повставати в серці людському: це перемога брили, це сама брила. Нескінченна туга — надто тяжка, щоб перенести її. Оце наші гетсманські ночі. Але гнітючі істини гинуть із того, що надаються до пізнання. Отак Едип спершу кориться долі, не відаючи того. Від тієї миті, коли він знає, починається трагедія. Проте в ту саму мить він пізнає, сліпий і повний розпачу, що єдиний зв'язок, який сполучає його зі світом, це свіжа рука дівчини. І от звучить понадвимірне речення: «Всупереч стільком іспитам, моя глибока старість і велич моєї душі дають мені покласти, що все — благо». Едип Софоклів, так само що й Кірілов у Достоевського, подає цим формулу абсурдної перемоги. Антична мудрість злучається з модерним героїзмом.

Розкриваючи абсурдне, не можна уникнути спокуси — скласти якогось підручника щастя. «Та як це? На такій вузькій стежці...?» Проте існує лише один-єдиний світ. Щастя і абсурд — це два сини тієї самої землі. Вони нероздільні. Було б помилкою сказати, що щастя безумовно повинне народжуватися з того розкриття абсурду. Буває також, що відчуття абсурду народжується з щастя. «Покладаю, що все — благо», каже Един, і це слово — священне. Воно лунає далі в дикому та людиною обмеженому всесвіті. Воно вчить, що не все є зужитим, не все зужито. Воно елімінує з посейбіччя того бога, що вступив був до нього вкупі з незадоволенням та смаком до марних болів. Воно робить із долі людську справу, що повинна бути стерплена поміж людьми. В цьому й полягає вся мовчазна радість Сизифова. Його доля належить йому. Його брила це його власна справа. В однаковій мірі, споглядаючи абсурдна людина своє страждання, велить усім ідолам мовчати. У всесвіті, що його отак зненацька повернено його мовчанню, зносяться тисячі малих і здивованих голосів землі. Несвідомі й таємні заклики, запросини всіх тих ликів, — все те неминуча підопліка та ціна перемоги. Немає

сонця без тіні, і треба знати ніч. Абсурдна людина каже «так», і її прагнення не зазнає перерви. Коли існує особиста доля, то ні в якому разі немає вищої долі — хіба що така, яку вона — людина — вважає за фатальну та гідну погорди. Щодо решти, людина знає, що вона господар своїх днів. В оту субтильну мить, коли людина звертається до свого життя, Сизиф повертає до своєї брили. В тому легкому звороті він розглядає зв'язану наступність учинків, що стає йому за долю, створену ним, поєднану під зором його пам'яті і невдовзі припечатану його смертю. Отак певний людського походження всього того, що є людським, сліпець, що жадає бачити і знає, що ночі немає кінця, він усе в путі. Брила ще котиться.

Я лишаю Сизифа під горою! Людина скрізь повертається до свого тягара. Але Сизиф учить вищої вірності, тієї, що заперечує богів і підносить брилу. Він каже також, що все — благо. Цей всесвіт, що буде в майбутньому без пана, не видається йому ні неплодним, ні безвартісним. Кожна зернина того каміння, кожен мінеральний виблиск тієї повної ночі становить для самого себе всесвіт. Досить самого вже змагу, що має вести людину до верховин, щоб сповнити серце людське.

Переклав В. Державин

М. ОРЕСТ

УКРАЇНСЬКА МОВА

Вам, о поети, була вона довго чорнозем м'якенький.

Глибше погляньте: під ним камінь лежить і руда.

Оранку киньте, навчіться тесати, різьбити, кувати:

Тішить у камені грань, радує дзвоном метал!

25. II. 1962.

(Із збірки «Пізні вруна»)

СЛОВО ЯК МАТЕРІЯЛ ТВОРУ

Слово, абож, ширше беручи, мова — це не тільки акумулятор нашого знання для щоденних потреб і для різноманітних наук, що ними послуговується людство для свого буття та опанування сил природи, але воно є і вдячним матеріалом для творів людського духа. А творчість та, слід припускати, могла постати у тій стадії розвитку, коли людина почала опановувати сили природи, почала почувати свою перевагу над тими силами, які доти видавались нездоланими. Цей момент у різних народів різно зафіксований у легендах і мітах. Дуже переконливим слід уважати міт у старовинних геленів про велетня Прометей, що «викрав у богів огонь». Бо й насправді вогонь, коли він опинився у посіданні людини, став великим знаряддям людського поступу, а в першу чергу зброєю проти могутніх звірів. Недарма в українській мові той вогонь одержав таку почесну назву «багаття» (корінь цього слова спільний із словом Бог) і став родинним вогнищем, що купчило коло себе здружених та споріднених біля його тепла. Із поширенням влади людини над довіллям, поширювався і засяг знання людини, отже, і мови.

Відомо, що на певній стадії розвитку слову приписувано магічну силу. Із цього постали різні практики заклинань ворожих «темних» сил, а в супроть цьому творились гимни силам ясним, сприятливим людині. Це можна вважати за початки поезії.

Звичайно, розвиток мови кожного народу міцно пов'язаний із його історичною долею. Коли доля йому усміхалася, нарід розвивався, могутнів, тоді і його мова досягала блискучих верхівів розвитку, з'являлися талановиті і геніяльні мистці, що творили непроминущі вартості в усіх ділянках мистецтва. Коли ж нарід занепадав або й зовсім зіходив із кону історії, тоді мова його ниділа, а зі зникненням народу залишались тільки твори, як слідці колишнього буття того народу і його, тепер уже мертвої, мови.

Знаємо з історії, що ніколи дві мови не співіснували так, щоб одна одну «збагачували», тобто взаємно одна одній сприяли в розвитку. Якраз навпаки бувало: мова дужчого народу викривляла мову слабкішого на силах народу, а тим паче підбитого. Тому теперішній стан української мови, що її за царського режиму заперечувано («нема, не було і не може бути!»), але тепер при ніби «найдемократичнішому» режимі узято «під опіку», цей стан слід уважати за критичний, бо явно-славно режим червоних шовіністів-русупетів намагається мову українського народу звести на статус провансальства. Про це хай засвідчить нова доктрина КПСС про «злиття мов», отже, звичайно, найперше — «славянські ручьї сольються в русском морє». Тобто, які «струмки»? — українська та білоруська мова. Про

це обережно (щоб підкреслити схожість) і в підручниках порівняльної граматики говориться, що в усіх, мовляв, трьох східнослов'янських мовах є *тільки шість* відмінків, а кличний зниженою рангою до назви «клична форма», яка ще тільки, мовляв, у мовах українській та білоруській свого віку доживає. Навіть ще перед оголошенням тієї доктрини про злиття у підсоветських граматиках було твердження, що кличний відмінок у сучасній українській літературній і в живій мові «відмирає». На сто відсотків льояльні советські поети і письменники демонструють це і в своїх писаннях. А передвступні заходи до того вимріяного «злиття» робились і робляться неухильно. Після ухвалення так званого академічного правопису правопис для української мови кілька разів змінювано і за кожним разом українській мові утинано якісь її виразні риси. Досі внаслідок цього маємо: скасовано літеру «г», уніфіковано з московською мовою правопис чужомовних слів, також ніби для колєгкости у правописних правилах уніфіковано граматичне правило про правопис слів із зм'якшеною кінцівкою у родівнику однини (типу «злість — злости»), накинута тут «і» — як у мові московській. Це все красномовні показники початкового етапу кінця підступної «ленінської» політики щодо національного питання.

Наші світлі діячі, що мали незатьмарений розум і чисте серце, знали і бачили це віддавна. Але москвинам, що неперевершені у брехні (пригадаймо фольклорне «бреше, як москаль»), у часі революції удалось багатьох збити із пантелику то баєчкою про «общій катялок» (спільний казаночок), то Ленінською «наглою ложью» (переклад цього специфічного московського вислову у нашому фольклорі: «бреше в живі очі») про «самовизначення аж до відокремлення», а тепер ота «ленінська розв'язка національного питання» увиходить у свій критичний вирішальний етап. Таж у цьому жодного сумніву нема, — чимдалі більш і більше хижим стає «второй родной язык» (яка тут чисто московська зухвала «логіка» у цій назві!), про спасенність якого наймити говорять не кліпнувши оком із міною перекonanого патріота. Ті ж самі наймити, також і зневолені раби, безсоромно базікають про «тсолицю нашої країни — Москву», забуваючи вже, що на фасаді (і в ОН) «начертано» — «Україна» (отже, наказано про Київ, столицю «суверенної союзної» республіки, забувати).

Тож опинившись на такому «етапі», мусимо ми, що маємо тут трохи більше прав і спромог, аніж наші брати у «країні побудованого соціалізму», у міру можливостей протидіяти таким зрадницько-підступним заходам московського «найлівішого», отже — вільнолюбного нібито уряду, що наостанку скинув маску вільнолюбного і готує одверто вже геноцид нашому Українському народові. Пригадаймо Пушкіному коротеньку «програму»: «Славянські ль ручьї сольются в русском море?» Тобто, струмкам і належить «вливатися»

до моря. Показним і загрозово вичувальним був шовіністично ворожий виступ голосного тоді «ліберального» критика Вісаріона Белінського проти Шевченкової творчості взагалі — «на простом крестьянском наречіі» (простою селянською говіркою). Глєвка вдача наших діячів не зуміла із цих красномовних показників вивести логічного висновку, науки на майбутнє, що «із москалем дружи, а камінь за пазухою держи». Це вже наш нарід із практики співжиття зробив такий твердий висновок. Але нашій інтелігентній верстві хитріші москалі торочили, що вся вина в царизмі. І вже аж революція бухнула криваву «крапку над і». І от це дійство почалось і проходить перед нашими очима, проте, не всіх переконує на достеменні неухильні висновки.

Але тепер кожний неупереджений бачить і переконується, що фронт боротьби за «бути чи не бути» проходить на кордонах нашої рідної мови. Хоч ми тут, у діяспорі будши, свої маємо клопоти на цьому фронті («чужина — не рідна мати»), але наша увага не повинна слабнути щодо цього фронту на рідних землях. Отож наше завдання насамперед повинно полягати в тому, щоб опанувати свою рідну літературну мову так, щоб не окупант диктував свої підступно опрацьовані із затаєною «хітрецой» (хитрощами) правила, але щоб ми були в стані і продовжувати ту розвою шитку, що єдино при-таманна нашій мові, і викривати масковані ходи нових ординців-окупантів.

Тепер розгляньмо підставні засновки нашої соборної літературної мови, щоб уміти користуватись словом щодо лексики, граматичних правил та синтаксис (складні), як також фразеології, бо вона в'яжеться із складнею.

Природньо, як у мові кожного, так і в мові нашого народу є кілька діалектів, що поставши у племінно-родовій добі історії народу, уніфікувались у вужчих межах через спорідненість та сусідство. Помітне явище: де менше було територіяльних змін чи перемішань людности, там довше і суцільніше збереглись діалектичні форми та відмінності. Де ж, у наслідок історичних подій, відбувались пересування та перемішання людности, там поволі затирались діалектичні межі, і жива мова народніх мас набирала суцільніших, уніфікованих форм. Тож не випадково мова Придніпров'я, де після татарської доби у добу козаччини відбувались бурхливі вирішальні події, та мова сталася основою нової української літературної мови. Бо це насправді відбувся законно-нормативний і вирішальний процес формування мови, визначний як під оглядом територіяльної поширености цього явища, так і під оглядом оригінальности мовних складників, які гідно репрезентують відрубність української мови.

Але для живучости нашої літературної мови та дальшого її зросту у напрямі досконалення та здатности всебічного вислову, не можна замикатися тільки в межах говірки (чи говірок) Придніпрян-

щини. Кожна говірка (діалект) — це живлюще коріння, що живить і живитиме своїми соками нашу українську літературну мову. Ось що писав автор Володимир у статті: «Соборність мови»: «Чим більше діалектів може обняти якась мова, тим вона багатша, міцніша, і чим дужче розростається її коріння вшир і вглиб, тим буйнішим буде її розвиток у масі народу і в цінностях, витворених нею» («Світання», ч. 6, 1947 р., ст. 28). Кінцеве речення цієї статті так бринить: «В такому напрямі виплекана мова здійснить найвище своє завдання: стане зовнішнім виявом соборности народу».

До висловленого тут, можна сказати, постулату нема вже що додати, хіба те, щоб сприймачі його, як також можливі опозиційністи, не переяскравлювали поданих у ньому думок. Бо опозиційністи, скажімо, можуть твердити, що існування діалектів — це щось на подобу «отаманії» у мозній діялнці, отже, це явище виступає ніби як щось суперечне розвиткові сдиної соборної літературної мови. Така настава до цього питання була б мильна і шкідлива, бо припиняла б доплив живлющих соків з ґрунту, тобто — від тих же діалектів. Також і супротивна думка, що клала б головний наголос на ґрунт народньої мови, на діалекти, теж була б шкідлива, бо підтримувала б стан розпорощення, отже, шкодила б витворенню міцної літературної мови, спільної для всіх і суцільної під оглядом своєї структури і вимови.

Сучасний стан нашої української літературної мови дозволяє вже спинитись над питаннями — як же маємо ставитись до матеріялу нашої мови, до слова, як у практиці щоденного життя, так і в практиці творчості, від листів чи канцелярщини почавши і на творах наукових та мистецьких скінчивши. На цей раз спинимось лише на формальному боці питання, тобто за критерії беремо — граматику, словник і т. зв. відчуття мови. Отже, поглянемо, що схвальне і що незахвальне подають усі ті, що оприлюднюють свої писання, і то автори по цей і по той бік заслони, а саме: під оглядом лексики, морфології і щодо синтакси, тобто тих випадків, коли слово, опинившись у контексті речення, приймає таку форму, яку диктують закони сполучення та узгіднення в реченні. У справах правописних керуємося т. зв. академічним правописом, що його презентують: «Правописний Словник» Г. Голоскевича, видання 8-ме, Нью-Йорк, 1952. та «Норми Української літературної мови». Олексі Синявського, Українське в-во, Львів, 1941.

Найперше, що кидається в око, що відріжняє якусь мову від іншої, це, безперечно, її лексичний запас, коротко кажучи — лексика. На тлі суперечок щодо так званих «спільних» слів (як от у нас із сусідніми слов'янськими мовами (рука, нога, душа, Бог, небо тощо) часто попадають у сільце асиміляторам деякі наші «хоробрі», що збираються «відбирати» у москалів чи ляхів запозички із нашої мови. А окупантам цього саме й хочеться, бо чим більше буде спіль-

них слів, тим швидше «слов'янські струмки зіллються»... і т. ін. Це особливо неповажно виглядає той похід хоробрих «відбирачів», коли вони забувають, що нарід, живши віками роз'єднаний в різних займанщинах, устиг витворити символи тямок, слова відмінні не тільки від тих, що колись були спільні із своїми сусідами-слов'янами, але також із тими племенами, що творять один наш нарід, тобто на одну тямку інколи маємо кілька слів. Згадаймо: лелека, чорногуз, бузько, або — кажан, лилик тощо, тощо. А таких випадків чимало, особливо із побуту та природнього оточення. Наприклад, щодо слова «гроза»: Маємо слова із коренем «гроз» (грізний, погроза, загрожувати), але те слово тепер перекладаємо «громовниця», яке так само добре висловлює цю тямку. Також на слово «радуга» (у нас навіть поетичніше бринить: «райдуга» — райська дуга) є чудовий відповідник — «веселка» («як у Дніпра веселочка воду позичає» — Т. Шевченко); це слово своєю поетичністю перегукується з «багаттям». Також маємо, напр., слово «швидкий» (швидко, швидкість), і неже якомусь войовничому патріотові закортить «відбирати» в окупанта слово «скорий», що служило колись у часи «славяноязичія», занедбавши своє оригінальне, хоч «швидкий» — це щиро українське слово, а до того ж воно свідчить про арійськість і давність нашого народу (перегукується з англійським «speed», — спільна фонема). Слова «борошно» також згодом витіснить із деяких говірок слово «мука»; похідні від нього — «борошняне тісто», «борошений мішок». А що наша мова старша за московську, то хай засвідчать такі слова: наше слово «нетля» москалі перекладають — «ночная бабочка», тобто «нічний метелик», а «лилик» (кажан) у москалів «летучая мишь». Наші слова «заплющати», «розплющати» (про очі) перекладають «закривать глаза», хоч «закривать можна багато ще дечого; тобто наша мова має багатшу і кращу докладність (прецизність) вислову.

(Далі буде)

Богдан І. АНТОНІЧ

ЗЕЛЕНА ВІРА

Зелений бог рослин і звірів
учить мене п'якої віри,
релігії ночей весінніх,
коли прапервні у кипінні,
у вічній зміні все незмінні.

(Релігії ночей кипучих,
коли гримлять рослини тучі.)

Зелений бог буяння й зросту
зітре на попіл мої кості,
щоб виростало, щоб кипіло
п'янокх рослин зелене тіло.

Хто ти, що клониш чола куряв,
вогонь, чи бог, чи птах, чи буря?

14 березня 1936

ДЕКІЛЬКА СЛІВ ПРО КНИЖКУ Ю. ЛИПИ

(Юрій Липа. *Поезія*. Уклад Євген Маланюк. Накладом Українського Лікарського Товариства Північної Америки. Торонто 1967.)

На нашому еміграційному ринку в милому році появилось кілька видань, якими можемо гордитися. Серед наших не досить сприятливих умовин скитальства є ще люди, які розуміють силу і значення культури і нерідко спричиняються до її утримання, якщо не до поширення її меж...

Дуже шляхетний вчинок зробило нашому суспільству Лікарське товариство, видавши поезії Ю. Липи. При цьому треба пам'ятати, що саме про Липу-поета небагато відомо. Книга видана досить гарно, так що її приємно взяти в руки...

Але коли читач відкрис і перегляне кілька сторінок книги, то не може не здивуватися — з неї тяжко відтворити правдивий творчий шлях будь-що-будь талановитого поета...

Як відомо, між 1930-40 рр. вийшло три збірки поезій Ю. Липи, а саме — «Світлість» в 1925 р., «Суворість» в 1931 р. і «Вірую» в 1938 р. І здавалося б, що кожен більш-менш компетентний знавець літератури знає, що перевидуються твори (а тим більше повне видання!) того чи іншого письменника лише в тому порядку, в якому вони видавалися перед цим. Саме це дає можливість молодших дослідникам чи любителям літератури відтворити духовий ріст (чи навпаки, упадок) письменника. З вищенаведеного видання за редакцією Маланюка цього зробити не можна, бо він упорядкував книгу так, що з «плечей зробив груди», тобто спершу подав «Вірую», а потім інші збірки. А тепер нехай сучасний молодий літератор поспробує пізнати творчий шлях поета Ю. Липи? Але це не все.

Пан Маланюк не завдав собі труда, щоб перевірити оригінали з видрукованими поезіями. Адже відомо, наприклад, що польська цензура повикидала деякі строфи з тих чи інших віршів так, що залишилося в них те, що їй миле, позбавляючи правдивої думки, висловленої поетом Липою в цих поезіях.

У книжці є рівнож пропуски окремих строф чи «цілого ряду віршів», як цілком слушно зауважує М. Антонович («Н. Д.», липень-серпень, 1967). Є й інші недоліки, як: неправильні чи зайві наголоси тощо. І приходиться тільки жалувати, що таке гарне видання має багато помилок, які можна було б уникнути, якби п. Маланюк солідніше віднісся до свого обов'язку редактора.

Не зважаючи на ці недоліки, книжку варто придбати, бо вона заслуговує уваги кожного патріота-українця.

П. Роєнко

З М І С Т

Лариса Мурович — Світання	1
Богдан І. Антонич — Гімн перед світанням	1
Тим, що відійшли у вічність Світання	3
50 років боротьби	9
Тіням лицаря Олега	12
Левко Ромен — Мовчазна молитва. Громовитий простір	14
Галя Мазуренко — Сурми грають... І знов живу...	15
Володимир — Таїнство смерти	16
Лариса Мурович — Лицар на карому коні. Гімн про прапор	17
Юліян Словацкі — Бог, в котрого вірую	19
Вилсон Мекдоналд — Животворчий хліб	20
В. Державин — Афоризми	21
Альберт Камюс — Сизиф	23
Левко Ромен — Слово як матеріял твору	27

Ціна: 50 центів.